

ARMONIZAREA DREPTURILUI INTERNAȚIONAL PRIVAT AL REPUBLICII MOLDOVA CU LEGISLAȚIA UNIUNII EUROPENE

CZU: 341.9((4-6 UE):478)

Adriana DODON¹,
Universitatea de Stat din Moldova

ABSTRACT. *The EU integration process is an important step forward for the Republic of Moldova. One of the best ways to become closer to the EU is to amend the national legislation to the European unique legislative framework. The legal approximation was a turning point in regard to new regulations upon private international law, as the Civil code was significantly amended in 2019. The process of legal approximation implies the use of methods and techniques for transposing EU legislation into Moldova's national legislation. The main purpose of legal approximation for civil relations in private international law, for example, is to ensure there is a uniform regulation to the same kind of subjects, within different countries or citizenships.*

Keywords: *acquis, legal approximation, legal certainty, recommendations, regulation, contract, private international law, applicable law, non-contractual obligations*

REZUMAT. *Procesul de integrare europeană reprezintă un pas important pentru Republica Moldova. Una din cele mai bune modalități de a ne apropia de UE este de a amenda cadrul normativ național având ca bază cadrul european normativ unic. Armonizarea a constituit un punct de cotitură în partea ce ține de reglementările dreptului internațional privat, odată cu modificarea semnificativă a Codului civil din 2019. Procesul de armonizare presupune utilizarea unor măsuri și tehnici de transpunere a legislației UE la nivel național. Principalul scop al procesului de armonizare a relațiilor civile de drept internațional privat este de a asigura o reglementare uniformă a aceluiași aspecte indiferent de stat sau cetățenie.*

Cuvinte cheie: *acquis, armonizare, securitate juridică, recomandări, regulament, contract, drept internațional privat, legea aplicabilă, obligații necontractuale*

Scopul prezentului articol este de a determina în ce măsură dreptul internațional privat al Republicii Moldova este în corespundere cu normele de drept internațional privat european.

Baza științifico-metodologică a lucrării o reprezintă utilizarea metodei de analiză și sinteză, metoda logică și cea comparativă. Punerea în valoare a metodei de analiză și sinteză a constat în sistematizarea tuturor reglementărilor europene în domeniul dreptului internațional privat și analiza prevederilor naționale cu cele din Regulamentele europene. Cu ajutorul metodei logice am descris necesitatea interpretării sistemice a prevederilor legale și a utilizării considerentelor CJUE. Utilizarea metodei comparative a constat în a compara prevederile Codului civil de până la modificare cu cele de după și implicit cu regulamentele europene.

Introducere

Armonizarea legislației Republicii Moldova cu legislația Uniunii Europene presupune un exercițiu juridic complex. Acquis-ul european reprezintă o totalitate de norme juridice care sunt obligatorii pentru statele membre ale uniunii. Acquis-ul european este într-o permanentă evoluție și constă din:

- conținutul tratatelor de constituire a Uniunii Europene;
- legislația adoptată în baza tratatelor de constituire și a jurisprudenței Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE);
- declarațiile și rezoluțiile adoptate de Uniune;
- instrumentele din cadrul politicii externe și de securitate comune;

¹ Adriana DODON, Universitatea de Stat din Moldova, ORCID: 0000-0002-4772-1177, dodon_adriana@yahoo.com

- acordurile internaționale încheiate de Uniune și cele încheiate de statele membre între ele în sfera de acțiune a Uniunii.

Procedura de armonizare presupune preluarea întregului aquis european, înainte de aderarea la Uniunea Europeană.

Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene (în continuare - TFUE) (1) la art. 288 stabilește tipurile de acte juridice ale uniunii. Astfel, pentru a exercita competențele Uniunii Europene, instituțiile adoptă regulamente, directive, decizii, recomandări și avize. *Regulamentul* are o aplicabilitate generală. Acesta este obligatoriu în toate elementele sale și se aplică direct în fiecare stat membru. *Directiva* este obligatorie pentru fiecare stat membru destinat cu privire la rezultatele care trebuie atinse, lăsând autorităților naționale competența în ceea ce privește forma și mijloacele. *Decizia* este obligatorie în toate elementele sale. În cazul în care se indică destinatarii, decizia este obligatorie numai pentru aceștia. *Recomandările* și *avizele* nu sunt obligatorii. Potrivit art. 288 din TFUE, regulamentul are o aplicabilitate generală, acesta fiind aplicat în mod obligatoriu în toate elementele sale direct de fiecare stat membru. Prevederile regulamentului se aplică în întregime fără a fi permisă preluarea doar a anumitor prevederi. Statele membre nu transpun regulamentele, acestea fiind aplicate în mod direct, așa cum se arată și în Hotărârea CJUE în Cauza 34/73 Variola vs. Amministrazione delle Finanze 1973 (2 pct. 10). În timp ce statelor membre transpunerea Regulamentelor nu se impune, pentru Republica Moldova, acest lucru este necesar prin adoptarea reglementărilor interne. Însă, odată cu aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană, legiuitorul va urma să abroge reglementările interne care au transpus regulamentele la nivel național.

Autoritățile naționale care sunt competente să elaboreze proiecte de acte normative în fiecare din domeniul în care intervine o directivă sau decizie sunt cele responsabile de elaborarea, promovarea și adoptarea unor astfel de proiecte de legi. Autoritățile sunt obligate în prima fază să identifice lista actelor normative care reglementează materia abordată de legislația Uniunii Europene. De regulă, etapele de transpunere a unei directive sau regulament presupun elaborarea actului normativ național, consultarea publică, consultarea și avizarea interinstituțională, adoptarea și publicarea în Monitorul Oficial. Aceste toate etape necesită o perioadă mai mult sau mai puțin semnificativă de timp. În ordine generală, statele membre ale Uniunii Europene trebuie să implementeze directivele și regulamentele până la expirarea termenului prevăzut în directivă. În ceea ce privește preluarea legislației Uniunii Europene de către statele non-membre acest lucru se face în baza planurilor de acțiuni adoptate de Parlament sau Guvern în interiorul termenilor de implementare fixați în acestea.

Sediul materiei juridice a procesului complex de armonizare a legislației naționale cu cea europeană îl reprezintă Legea nr. 100/2017 cu privire la actele normative (3) și Regulamentul privind armonizarea legislației Republicii Moldova cu legislația Uniunii Europene aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1171/2018. (4)

Așa cum se arată în Regulamentul privind armonizarea, obligațiile de armonizare rezultă din:

- acordurile bilaterale cu Uniunea Europeană, precum și din planurile de acțiuni ale Guvernului și programele legislative ale Parlamentului, în conformitate cu termenele stabilite;
- rezultatele activității de monitorizare a implementării prevederilor actelor normative și de reexaminare a actelor normative, întreprinse în conformitate cu art. 75 și 76 din Legea nr. 100/2017 cu privire la actele normative.

Unul din principiile în conformitate cu care are loc procesul de armonizare îl constituie principiul armonizării dinamice, ceea ce presupune că se ține cont de evoluția legislației Uniunii Europene în activitatea de armonizare progresivă.

Acest principiu este stabilit și în Acord de asociere între Uniunea Europeană, Euratom și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte (5), care la art. 449 stabilește că „[1]n conformitate cu obiectivul privind realizarea de către Republica Moldova a apropierii treptate a legislației sale de dreptul Uniunii, în special în ceea ce privește angajamentele identificate în titlurile III, IV, V și VI din prezentul acord, și în conformitate cu dispozițiile din anexele la prezentul acord, Consiliul de asociere revizuieste și actualizează periodic anexele

respective, inclusiv pentru a ține seama de evoluția dreptului Uniunii, astfel cum este definit în prezentul acord. Prezenta dispoziție nu aduce atingere niciunei dispoziții specifice de la titlul V (Comerț și aspecte legate de comerț) din prezentul acord.” [sn. ns.]

În ceea ce privește categoria de acte juridice ale Uniunii Europene cu care a fost ajustată legislația civilă în materia dreptului internațional privat, un interes aparte îl au, regulamentele care reprezintă legislația materială a dreptului internațional privat european.

Fiecare stat dispune de un sistem propriu de reglementare a dreptului internațional privat care se regăsește de regulă sistematizat în actele codificate, așa cum este și cazul Codului civil al Republicii Moldova nr. 1107/2002 (6) (în continuare - *Codul civil*).

Pe de altă parte, sunt și normele conflictuale cuprinse în tratatele internaționale care sunt încheiate între două sau mai multe state care prevalează în fața normelor conflictuale din Codul civil.

Codul civil în Cartea a cincea reprezintă principalul sediu juridic al normelor de drept internațional privat.

Legea nr. 133/2018 privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative (7) (în continuare - *Legea nr. 133/2018*) a implementat un șir de reglementări europene, iar în partea cărții a cincea, acestea au constat în preluarea prevederilor din Regulamentul (CE) nr. 593/2008 al Parlamentului European și al Consiliului din 17 iunie 2008 privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale (Roma I) (8), Regulamentul (CE) nr. 864/2007 al Parlamentului European și al Consiliului din 11 iulie 2007 privind legea aplicabilă obligațiilor necontractuale (Roma II) (9), Regulamentul (UE) nr. 650/2012 din 4 iulie 2012 privind competența, legea aplicabilă recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și acceptarea și executarea actelor autentice în materie de succesiuni și privind crearea unui certificat european de moștenitor (10). Scopul urmărit de legiuitor a fost de a moderniza dreptul internațional privat conform ultimelor tendințe europene.

Modificările operate la cartea a cincea din *Codul civil* prin *Legea nr. 133/2018* se aplică numai raporturilor juridice de drept privat cu elemente de extraneitate rezultate din actele juridice încheiate începând cu 1 martie 2019 sau din faptele juridice produse începând cu 1 martie 2019.

Odată cu exercițiul de modernizare a Codului civil, au fost transpuse un șir de prevederi relevante din Regulamentul Roma I și Roma II. Astfel, după intrarea în vigoare a modificărilor, a fost substituit conceptul de norme imperative cu cel de norme cu aplicare imediată preluat din art. 9 din Regulamentul Roma I. Normele de aplicare imediată sunt normele a căror respectare este privită de către un anumit stat drept esențială pentru salvagardarea intereselor sale publice, precum organizarea politică, socială sau economică, în asemenea măsură încât aceste norme corespund oricărei situații care intră în domeniul lor de aplicare, indiferent de legea aplicabilă raportului juridic. Până în 2019, normele imperative erau cele ce excludeau aplicarea unei legi străine, întrucât acestea în virtutea importanței lor deosebite pentru asigurarea drepturilor și intereselor subiecților de drept civil, reglementau raporturile respective indiferent de dreptul aplicabil. Observăm astfel că legiuitorul a ales să reformuleze un concept prea larg de aplicare a normelor imperative și să-l înlocuiască cu normele de aplicare imediată, cu o definiție mult mai concretă și previzibilă.

Codul civil a fost completat cu un șir de condiții care prevăd modalitatea de determinare a legii aplicabile, în situația în care părțile nu au ales legea aplicabilă contractului, prin preluarea prevederilor de la art. 4 din Regulamentul Roma I.

Au fost introduse prevederi specifice privind legea aplicabilă contractelor de transport, contractelor încheiate cu consumatorii, contractelor de asigurare, contractelor individuale de muncă, așa cum prevăd art. 5-8 din Regulamentul Roma I. Aceste prevederi nu existau în versiunea anterioară a Codului civil de până la *Legea nr. 133/2018*.

În ceea ce privește stabilirea domeniului de aplicare a legii unui raport juridic cu element de extraneitate, a fost preluat art. 12 din Regulamentul Roma I, și în mod special până la modernizare, Codul civil nu conținea prevederi ce se refereau la domeniul de aplicare a legii asupra modalității de executare a contractului sau a măsurilor care pot fi luate în cazul unei executări defectuoase.

Nu în ultimul rând, ținem să precizăm că din Regulamentul Roma I au fost preluate reglementările ce privesc modalitatea de determinare a incapacității juridice a unei persoane. Astfel, art. 2626 din Codul civil constituie o reflectare a ceea ce prevede art. 13 din regulamentul menționat.

Cu referire la obligațiile necontractuale, Regulamentul Roma II a fost receptat de dreptul național, prin completarea Codului civil cu un nou capitol. Principalul punct de legătură în acest caz este *lex loci commisi* și acesta reprezintă principiul de bază a obligațiilor necontractuale.

Noua reglementare instituie și posibilitatea părților de a alege legea aplicabilă obligațiilor necontractuale născute între ele printr-un acord încheiat ulterior producerii prejudiciului sau printr-un acord liber negociat anterior producerii faptului cauzator de prejudicii (dacă părțile desfășoară activități comerciale).

Regulamentul Roma II a determinat clar necesitatea unor prevederi unitare în tot spațiul european așa după cum s-a enunțat în considerentele de la punctul 14 din preambulul acestuia:

„(14) Cerința de a asigura securitatea juridică și necesitatea de a face dreptate în cazuri individuale reprezintă elemente esențiale ale unui spațiu de justiție. Prezentul regulament prevede punctele de legătură considerate a fi cele mai potrivite pentru a atinge aceste obiective. Prin urmare, prezentul regulament prevede o normă generală dar și norme speciale, iar în anumite cazuri, o „clauză derogatorie” care permite o excepție de la aceste norme atunci când este clar din toate circumstanțele cazului că fapta ilicită are în mod evident o legătură mai puternică cu o altă țară. Acest set de norme creează astfel un cadru flexibil al normelor privind conflictul de legi. De asemenea, acesta permite instanței sesizate să trateze fiecare cauză în parte în mod corespunzător.”

Un aspect interesant îl reprezintă faptul dacă prevederile referitoare la legea aplicabilă obligațiilor necontractuale se aplică și raporturilor juridice ce survin în cazul utilizării inteligenței artificiale. Potrivit unui recent *Studiu asupra Regulamentului Roma II nr. 864/2007 privind legea aplicabilă obligațiilor necontractuale* realizat publicat în 2021 (11, p. 737), 64 % din respondenți (majoritatea practicieni și profesori) consideră că este necesar de stabilit un cadru juridic comun pentru a reglementa conflictul de legi în cazul survenirii unei răspunderi juridice datorate aplicării inteligenței artificiale. Pe de altă parte, 58% din respondenți au declarat că prevederile Regulamentului Roma II sunt aplicabile unui raport juridic de acest fel. Chiar dacă este poate prematură o astfel de reglementare, cu certitudine în perioada următoare instituțiile europene vor trebui să reflecteze și asupra modalității de determinare a legii aplicabile în cazul survenirii unor prejudicii în cazul utilizării inteligenței artificiale.

Dacă ne referim la regimul succesiunii în dreptul internațional privat, înainte de Regulamentul UE nr. 650/2012 nici un stat membru al Uniunii Europene nu aplica sistemul unității cu reședința obișnuită, ca punct de legătură. Și Regulamentul UE nr. 650/2012 în punctul 37 din preambul reține că pentru a asigura o securitate juridică, trebuie introduse norme armonizate privind conflictele de legi, pentru evitarea rezultatelor contradictorii. Tot aici se menționa că „acea lege ar trebui să reglementeze succesiunea în ansamblul său, adică totalitatea bunurilor care fac parte din patrimoniul succesoral, indiferent de natura acestora și indiferent dacă ele sunt situate într-un alt stat membru sau într-un stat terț.” Și regulamentul descris mai sus a fost preluat de Codul civil. Dacă până la Legea nr. 133/2018, Codul civil stabilea două puncte de legătură în materia succesiunii, astfel că se făcea o diferență în cazul bunurilor mobile (legea aplicabilă fiind cea a ultimului domiciliu a lui de cuius), iar pentru bunurile imobile (legea aplicabilă era legea statului pe a cărui teritoriu se aflau acele bunuri), odată cu modernizarea codului, suntem în prezența unui singur punct de legătură - reședința obișnuită a defunctului la momentul decesului.

În punctul 27 din preambulul Regulamentului UE nr. 650/2012 se argumenta soluția juridică propusă de instituția europeană și anume că „27. [a]vând în vedere mobilitatea tot mai mare a cetățenilor și pentru a asigura administrarea corectă a justiției în cadrul Uniunii și a asigura că există un factor de legătură real între succesiune și statul membru în care se exercită competența, prezentul regulament ar trebui să prevadă că factorul general de legătură, în vederea stabilirii atât a instanței competente, cât și a legii aplicabile, ar trebui să fie reședința obișnuită a defunctului la data decesului.”

Concluzii

În concluzie ținem să precizăm că normele comune ar trebui să sporească previzibilitatea soluțiilor formulate de instanțele de judecată la examinarea unei cauze cu element de extraneitate.

Ceea ce ține de obligațiile necontractuale acest lucru „ar trebui să asigure un echilibru rezonabil între interesele persoanei a cărei răspundere este invocată și cele ale persoanei care a suferit un prejudiciu” așa cum este formulat la punctul 16 din preambulul regulamentului. În partea ce privește obligațiile contractuale, la punctul 16 din preambulul Regulamentului Roma I se menționa că „obiectivul general al prezentului regulament – securitatea juridică în spațiul de justiție european – normele care reglementează conflictul de legi ar trebui să prezinte un grad înalt de previzibilitate.”

Cu referire la transpunerea Regulamentelor Roma I și Roma II, constatăm că acestea au fost preluate în mod fidel de Codul civil, fiind instituit un cadru juridic complex pentru determinarea legii aplicabile în cazul obligațiilor care decurg din contracte sau din afara contractelor.

Nu în ultimul rând, chiar dacă transpunerea unui regulament sau unei directive capătă la nivel național forma unei legi care deja se încadrează în spațiul juridic autohton, aceasta nu înseamnă că toate prevederile noi dispun de un sens autonom. În procesul de implementare a noilor prevederi legale, este important să se țină cont și de interpretarea regulamentelor și directivelor la nivel european. Această obligație se aplică tuturor instituțiilor statului, dar și instanțelor de judecată. Aceasta presupune că instanțele de judecată au obligația de a interpreta legislația națională în spiritul directivei UE pentru a asigura atingerea scopului directivei. Directivele ar trebui interpretate în integralitatea lor și în contextul întregului corp legislativ al UE din domeniul respectiv, nu doar în calitate de un act legislativ individual sau ca o parte a acestuia. (12, Medak și Vehar, pag. 86). Un rol deosebit de important îl au hotărârile CJUE.

Referințe:

1. Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene din 25.03.1957. Disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT> Accesat 05.03.2023;
2. Hotărârea CJUE Cauza 34/73 Variola vs. Amministrazione delle Finanze din 1973 Disponibil la: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-34/73> Accesat 05.03.2023;
3. Legea nr. 100/2017 cu privire la actele normative. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 7-17;
4. Regulamentul privind armonizarea legislației Republicii Moldova cu legislația Uniunii Europene aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1171/2018. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 499-503;
5. Acord de asociere între Uniunea Europeană, Euratom și statele membre ale acestora, pe de o parte, și Republica Moldova, pe de altă parte. Disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:22014A0830%2801%29> Accesat la 05.03.2023;
6. Codului civil al Republicii Moldova nr. 1107/2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr. 66-75;
7. Legea nr. 133/2018 privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, art. 467-479;
8. Regulamentul (CE) nr. 593/2008 al Parlamentului European și al Consiliului din 17 iunie 2008 privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale (Roma I);
9. Regulamentul (CE) nr. 864/2007 al Parlamentului European și al Consiliului din 11 iulie 2007 privind legea aplicabilă obligațiilor necontractuale (Roma II);
10. Regulamentul (UE) nr. 650/2012 din 4 iulie 2012 privind competența, legea aplicabilă recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și acceptarea și executarea actelor autentice în materie de succesiuni și privind crearea unui certificat european de moștenitor;
11. Studiu asupra Regulamentului Roma II nr. 864/2007 privind legea aplicabilă obligațiilor necontractuale realizat publicat în 2021. Disponibil la: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/11043f63-200c-11ec-bd8e-01aa75ed71a1>. Accesat la 07.03.2023;
12. Vladimir Medak și Primoz Vehar, Manual. Armonizarea legislației ca element cheie pentru succesul procesului de integrare a Republicii Moldova în Uniunea Europeană, Chișinău, ed. ARC, 2022. – 169 p.